
ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

УДК 338.45.01

Ю. С. ЗАЛОЗНОВА,
доктор економічних наук,
заступник директора Інституту економіки промисловості НАН України,
вул. Желябова, 2, 03057, Київ, Україна

УКРАЇНСЬКА ПРОМИСЛОВІСТЬ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Розглянуто актуальні питання розвитку промисловості України в контексті трансформаційних тенденцій, які спостерігаються у світовій економіці в цілому та в промисловості зокрема. Аргументовано необхідність змін у національній стратегії промислового розвитку, орієнтованих на практичне здійснення неоіндустріалізації як сучасної концепції досягнення вищої ефективності та конкурентоспроможності виробництва. Розкрито зміст основних викликів і проблем, які є специфічними для України на шляху системного оновлення промисловості.

Ключові слова: промисловість; промислова стратегія; промислова політика; неоіндустріалізація; економічний розвиток.

Бібл. 26.

UDC 338.45.01

YULIYA ZALOZNOVA,
Doctor of Econ. Sci.,
Deputy Director Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine,
2, Zheliabova St., Kyiv, 03057, Ukraine

UKRAINE'S INDUSTRY: MODERN CHALLENGES AND DEVELOPMENT PROBLEMS

The topical issues of development of Ukraine's industry in the context of transformational trends, which are observed in the global economy in general and in the industry in particular, are considered. The necessity of changes in the national strategy of industrial development, focused on the practical implementation of neo-industrialization as a modern concept of achieving the higher efficiency and competitiveness of production, is argued. The content of the main challenges and problems, which are specific to Ukraine on the way to systemic industry renewal, are revealed.

Keywords: industry; industrial strategy; industrial policy; neo-industrialization; economic development.

References 26.

Промисловість України нині переживає досить непростий етап, позначений складним сплетінням поточних антикризових і трансформаційних завдань і стратегічних напрямів подальшого розвитку в сучасному контексті глобальних геополітичних, гео економічних, технологічних і соціальних змін. Така "гетерогенність"

© Залознова Юлія Станіславівна (Zaloznova Yuliya), 2018; e-mail: zaloznova.iep@gmail.com.

ситуації зумовлює неабияку актуальність широкої та активної наукової дискусії з проблем промислового розвитку в Україні із залученням напрацювань як вітчизняних фахівців, так і зарубіжних дослідників. Саме за такого “симбіозу” теоретичних, концептуальних і рекомендаційних розробок можуть бути знайдені найефективніші рішення проблеми системної модернізації промислової моделі України, адекватної новим глобальним викликам та національним інтересам. У зв’язку з невстановленням стратегічних пріоритетів промислового виробництва подальший соціально-економічний розвиток в Україні може виявитися без потужної внутрішньої основи (зростання ВВП, нових технологій, експортних валютних надходжень, збільшення зайнятості тощо).

Публікації останнього періоду за темою розвитку промисловості та вироблення нової промислової політики свідчать про те, що така дискусія вже не перший рік триває серед економічної наукової спільноти України. Проте ще недостатньо висвітленою залишається проблема ефективного включення української промисловості у процес неоіндустріалізації як провідного світового тренду економічного розвитку. Таким чином, розробка стратегії розвитку промисловості в Україні має бути орієнтована на виклики і тенденції, зумовлені поворотом країн промислового авангарду до неоіндустріальної моделі, з обов’язковим коригуванням з урахуванням специфічних характеристик вітчизняного виробництва та економіки в цілому.

З огляду на це, **мета статті** – узагальнити основні ознаки неоіндустріалізації як сучасної стратегії перетворень промислового сектору, окреслити найважливіші проблеми та принципові положення щодо переходу України до неоіндустріальної стратегії.

Наукове обґрунтування шляхів подальшого розвитку промисловості на сучасному етапі є важливим напрямом актуальних досліджень провідних наукових установ і вищих навчальних закладів країни. Вони охоплюють широкий спектр теоретичних, методологічних, концептуальних і практичних питань розвитку промисловості в загальному контексті системних трансформацій держави, економіки, суспільства, світового господарства. Стислий огляд фахових публікацій лише за останні 5–7 років дає підстави для цього висновку.

Так, в останніх працях В. Гейця значну увагу приділено проблемам переходу до інноваційної моделі промислового зростання й розвитку [1]; впливу інституційного середовища на інноваційний розвиток промислового виробництва [2]; взаємозумовленості економічних та політичних трансформацій як передумови ефективного розвитку національної економіки [3]. На головних напрямках і завданнях осучаснення державної промислової політики України з орієнтацією на національні інтереси наголошує В. Горбулін [4]. Актуальним аспектам формування сучасної національної стратегії промислового розвитку та адекватної промислової політики присвячено ряд публікацій Ю. Кіндзерського [5; 6; 7; 8; 9]. Наприклад, він висуває пропозиції щодо пріоритетних напрямів розвитку промисловості України на сучасному етапі, серед яких називає ендогенізацію, технологічну модернізацію, вигідну для країни спеціалізацію у глобальному, європейському і внутрішньому вимірах, диверсифікацію виробництва та оптимізацію його структури [9]. Він також визначає такі найважливіші цілі промислових реформ, як мінімізація зовнішньої залежності, розвиток високотехнологічних виробництв, завоювання вітчизняними виробниками домінуючих позицій на внутрішньому споживчому

ринку; гарантування продовольчої безпеки країни і досягнення статусу світового виробника, забезпечення воєнної безпеки країни завдяки відродженню вітчизняного ОПК, гарантування енергетичної безпеки. При цьому зазначається, що роль держави у процесах реформування має бути досить активною, і вона повинна ґрунтуватися на створенні та використанні спеціальних інститутів стимулювання як попиту, так і пропозиції в пріоритетних секторах на засадах державного стратегічного планування, поєднання інструментарію “вертикальної” та “горизонтальної” нормативних моделей промислової політики, запровадження ефективного державного і громадського контролю за діяльністю природних монополій та ін.

Історичний та інституційний аспекти формування промислової політики розглядає М. Зверяков [10], який підкреслює важливу роль промислової політики для здійснення неоіндустріалізації в Україні, насамперед, щодо формування інститутів розвитку та здатного до інновацій корпоративного сектору. Пріоритетам державної промислової політики у провідних галузях промисловості України присвячено працю В. Мазура [11]. Спираючись на ґрунтовний аналіз стану та можливостей розвитку різних промислових виробництв, він підкреслює важливість урахування їх специфіки при розробці конкретних напрямів і заходів державного регулювання у промисловій сфері. Розгорнуті порівняльні характеристики моделей сучасної промислової політики за пріоритетами й типом розвитку, ступенем державної підтримки та набором можливих інструментів надано у працях М. Кизима, В. Хаустової та В. Зінченко [12; 13; 14]. Позиція авторів щодо розвитку промислового комплексу України виходить з бачення перспектив національної економіки як відкритої економічної системи, здатної до ефективного використання переваг міжнародного поділу праці. Підкреслюється також важливість підтримки високотехнологічних та експортоорієнтованих виробництв у провідних промислових галузях у різних регіонах країни з урахуванням реальних умов формування конкурентних переваг на світових ринках.

Б. Данилишин розкрив еволюцію і динаміку технологічних інновацій, висвітлив виникнення сучасного капіталізму та подальших технологічних революцій, досвід країн у технологічній модернізації економіки, їх наслідки для людей та урядів [15]. На особливу увагу заслуговує й інша його змістовна стаття, де висвітлюються конструктивні пропозиції з промислового розвитку України [16].

Нарешті, значні наукові напрацювання з проблем неоіндустріалізації в Україні та сучасної промислової політики містяться у працях науковців Інституту економіки промисловості НАН України [17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24]. У своїх дослідженнях вони спираються на сучасні теоретичні розробки з промислового розвитку, узагальнення зарубіжного досвіду промислової політики та практики і в першу чергу – на детальний аналіз українських реалій. Практичну спрямованість цих досліджень відображено у пропозиціях щодо: запровадження матричної промислової політики як більш гнучкої моделі поєднання інструментарію адміністративного і ринкового регулювання; визначення пріоритетів і цільових завдань неоіндустріалізації з урахуванням взаємозумовленості стратегічних цілей економічного розвитку та обмежених на даному етапі можливостей; етапності організації процесу переходу до нової моделі; найважливіших засад і напрямів його інституційного забезпечення. Значну увагу також приділено проблемам регіонального промислового розвитку, який набуває ваги в умовах глибоких міжрегіональних

соціально-економічних дисбалансів і переходу до широкої децентралізації державного управління. Ці напрацювання є сучасним продовженням традиційних багаторічних досліджень Інституту економіки промисловості НАН України з промислової тематики.

Підсумовуючи огляд, можна зробити декілька висновків. По-перше, про наявність спільного для вітчизняних науковців розуміння актуальності формування нової стратегії та політики для промислового сектору в контексті змін, які відбуваються в національній та світовій економіці; по-друге, про широкий діапазон аспектів аналізу проблеми промислового розвитку в Україні, який охоплює практично всі найважливіші стратегічні напрями та пріоритети, що мають бути враховані в національній промисловій стратегії та політиці. Отже, навряд чи є сенс доповнювати цей перелік, проте це не виключає потреби у науково-практичній дискусії стосовно їх взаємопов'язаності та послідовності здійснення, ресурсного забезпечення й інструментального наповнення та ін. Так, найчастіше дискусійними залишаються питання щодо ролі й конкретної участі держави у процесах розвитку, а окремих господарюючих суб'єктів (зокрема, великого та малого бізнесу) – у промисловій модернізації, щодо співвідношення конкуренції та протекціонізму, галузевого і функціонального підходів у державній політиці та ін. Відповіді на ці питання залишаються актуальними і в контексті переходу до нового етапу економічного розвитку у світі та Україні, що зумовлює і нашу увагу до них.

Насамперед ідеться про нову індустріалізацію (неоіндустріалізацію) як результат перегляду урядами багатьох провідних країн світу базових концепцій економічного, і в першу чергу – промислового, зростання в умовах розгортання нових явищ і тенденцій. Пошук ефективніших шляхів підвищення конкурентоспроможності, забезпечення динамізму та гнучкості виробництва став об'єктивною реакцією на глобальні виклики загострення фінансових проблем, посилення кон'юнктурної невизначеності й глобальної конкуренції, погіршення екологічної ситуації, значного ускладнення геополітичних і гуманітарно-цивілізаційних процесів. Промисловість країн ЄС залишається доволі потужним сектором економіки (близько 4/5 європейського експорту, значний мультиплікативний ефект загальної зайнятості в економіці, коли кожні 100 робочих місць у промисловості сприяють створенню від 60 до 200 місць в інших галузях економіки) *. Однак тенденції, які формуються у світовій економіці, змушують активізувати трансформування реального виробництва: "Європі необхідно змінити спадну тенденцію у промисловості ХХІ ст." **. Також метою є "промисловий ренесанс" як адекватна відповідь на виклики сучасних процесів розвитку ***.

Серед найважливіших тенденцій світових економіки та промисловості, на які слід звернути увагу як на причини посилення інтересу до неоіндустріалізації, значимо такі: зниження темпів зростання випуску в більшості промислово розви-

* Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A stronger European industry for growth and economic recovery / European Commission. – Brussels. – 10.10.2012 (COM(2012) 582 final). – 33 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0582:FIN:EN:PDF>.

** Europe needs to reverse the declining role of industry in Europe for the 21st century. – Там же. – Р. 3.

*** For a European Industrial Renaissance. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels. – 22.01.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2014:0014:FIN:EN:HT>.

нутих країн, особливо в період після кризи 2008–2009 рр.; загострення нерівномірності зростання економіки та промисловості по країнах і регіональних утвореннях з відповідними наслідками у структурі світового виробництва й торгівлі; зниження загального рівня ефективності виробництва, насамперед за показником доданої вартості; уповільнення інвестиційно-інноваційних процесів; структурні деформації; тощо.

Однією з характеристик сьогодення є стійка тенденція до зменшення питомої ваги промисловості у випуску та доданій вартості в економіці. Так, за 2005–2014 рр. остання знизилася в економіці ЄС з 16,8% до 15,5% [23]. Водночас, наприклад, у Китаї частка промисловості у загальній доданій вартості у 2014 р. становила 28,3% [24]. Це стало результатом впливу кількох чинників. Для країн ЄС ключове значення мала послідовна політика згортання власного промислового виробництва з перенесенням виробничих потужностей на території з відносно дешевшою робочою силою. Це сприяло збільшенню частки промисловості в результативних показниках економіки країн, які швидко розвиваються (Китаю, Індії), що стали основними територіями для “експорту” виробництв з розвинутих країн. Важливий вплив також мали структура відносних цін реального сектору та сфери послуг, а також її динаміка.

У пошуку нових ефективних форм і методів функціонування та розвитку промисловості, адекватних сучасним викликам, кожна країна намагається максимально врахувати макроекономічну, технологічну, інституційну специфіку власної економіки. Це зумовлює певні відмінності національних моделей неоіндустріалізації, які сьогодні формуються та реалізуються урядами різних країн.

У промислово розвинутих країнах (ПРК) – США, країнах ЄС, Японії, Південній Кореї, Сінгапурі та ін. – нова політика щодо промисловості зосереджується головним чином на істотному підвищенні її ролі в економіці та соціально-економічному розвитку на основі досягнення більш високих кількісних і якісних показників конкурентоспроможності, повернення на світові ринки провідних високотехнологічних видів промислової продукції, зайнятості та доходів населення. Зміст і мета такої стратегії пов’язуються з поняттям “реіндустріалізація”, оскільки йдеться про кардинальні модернізаційні зміни у промисловості після так званого постіндустріального етапу розвитку з його підвищеною увагою до сектору послуг. Її основні механізми пов’язані з масштабним технологічним переоснащенням виробництва на базі досягнень ІV промислової революції (“промисловість 4.0”); з рещорингом – фізичним поверненням виробництв на національну територію; із змінами у структурах міжнародного поділу праці, економічного співробітництва й торгівлі. Зокрема, ключовими напрямками нової промислової політики проголошено інвестиції в інновації, поліпшення ринкових умов, доступ до капіталу, людський капітал і вміння (кваліфікація). Значну увагу необхідно приділити всебічному розвитку внутрішнього ринку товарів і технологій*.

Країни, які розвиваються, орієнтуються на скромніші завдання промислового розвитку відповідно до внутрішніх потреб і можливостей власної економіки з урахуванням світових тенденцій. Для більшості з них “нова індустріалізація” – це лише

* Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A stronger European industry for growth and economic recovery / European Commission. – Brussels. – 10.10.2012 (COM(2012) 582 final). – 33 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0582:FIN:EN:PDF>.

новий історичний етап продовження розбудови національних промислових секторів. Через обмеженість наявних ресурсів більшості з них доводиться шукати баланс між екстенсивними та інтенсивними методами зростання промислового виробництва, обережніше підходити до реструктуризації у промисловості, а також до включення у процеси міжнародного співробітництва.

Україна, маючи переважно відкриту, але неконкурентоспроможну (в глобальному вимірі) промисловість, не може ігнорувати світовий процес неоіндустріалізації, який надає потенціальні шанси вийти на новий рівень виробництва та ефективності. Проте це вимагає перегляду раніше вибудованих промислових стратегій.

До специфічних характеристик української промисловості, які мають бути враховані при формуванні національної моделі неоіндустріалізації, слід віднести такі: нестійку динаміку обсягів продукції з переважанням спадних тенденцій із значним впливом кон'юнктурного чинника; глибокі структурні деформації у галузевому, ринковому, внутрішньорегіональному розрізах, що продовжують накопичуватися; доволі слабкі та нестійкі позиції промислових виробників на міжнародних ринках на фоні переважання експортної сировинної орієнтації економіки; відчутне технологічне відставання значної частини існуючих виробництв, насамперед за критеріями енерго- та ресурсоспоживання; низький рівень екологічності технологій та продукції; олігархічно-монопольну структуру промислових виробництв як базову інституційну ознаку; нерозвинутість внутрішньої та зовнішньої інфраструктур (транспортної, маркетингової, логістичної); інвестиційну неспроможність та інноваційну незацікавленість основної маси виробників; практичну відсутність надійних фінансових інститутів розвитку при обмеженості власних інвестиційних коштів підприємств; послідовне погіршення ситуації з кваліфікованими кадрами.

Серед особливих поточних умов, які характеризують середовище формування та реалізації української моделі неоіндустріалізації, у першу чергу слід відзначити стан гібридної війни, паралельне проведення системних реформ у різних сферах суспільного життя, високий рівень загострення соціально-політичних і регіональних суперечностей, слабкість державних інституцій в управлінні економікою.

На державному рівні є розуміння комплексу чинників, які негативно впливають на економічний розвиток України: "Наявність таких вад економічних відносин, як неналежний рівень захисту прав власності, монополізація ринків, нерівні "правила гри" в економіці, її сировинний характер і низький рівень інвестицій у створення нових виробничих потужностей, дає змогу констатувати системну кризу існуючої економічної моделі розвитку країни" *.

Зважаючи на окреслені вади, український сценарій неоіндустріалізації істотно відрізнятиметься від завдань розвитку ПРК через цільову багатовекторність необхідних перетворень і значні відмінності вихідних позицій, тому урядовим структурам при опрацюванні неоіндустріальної стратегії доцільніше враховувати досвід країн, що розвиваються та мають (або мали) схожі передумови й можливості.

Так, корисною може бути практика відносно нових членів ЄС (Польщі, Чехії, країн Балтії), які знайшли моделі ефективного подолання багаторічного економіч-

* Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 р. № 275-р. – с. 333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442>.

ного відставання й активно долучилися до процесів розбудови нової ефективної промисловості. Певною мірою доцільно скористатися також досвідом розроблення комплексної промислової стратегії Китаю, яка представлена в урядовому десятилітньому плані Made in China 2025 і є яскравим прикладом орієнтації на послідовну реалізацію досить амбітних цілей як важливої ознаки китайської промислової стратегії.

З метою забезпечення необхідної узгодженості загальної економічної стратегії розвитку з неоіндустріалізацією як її промисловою складовою слід звернутися до визначених на урядовому рівні пріоритетів. Зокрема, окреслено такі основні шляхи зростання української економіки: “Запорукою економічного зростання є створення рівних, прозорих та передбачуваних правил ведення бізнесу, включення України до регіональних та глобальних ланцюжків створення доданої вартості, формування умов для розвитку високотехнологічних виробництв, прискорення залучення інвестицій в економіку України та розвиток експортного потенціалу українських виробників” *. Перелік *пріоритетних дій уряду*, які безпосередньо впливають на функціонування та розвиток промислового виробництва, містить у тому числі такі пункти:

– *розвиток інновацій та реформа у сфері інтелектуальної власності* (формування передумов для розвитку та широкого впровадження інновацій в усіх галузях економіки, а також подальшого переходу до цифрової економіки, зокрема вдосконалення нормативно-правової та регуляторної бази у сфері інновацій, інтелектуальної власності та цифрової економіки, поліпшення державної політики та запровадження програм, спрямованих на стимулювання і підтримку інноваційного розвитку);

– *розвиток промислового виробництва та залучення інвестицій* (створення умов для збільшення обсягу інвестицій у промисловість, забезпечення модернізації виробництва та інфраструктури, формування передумов для розвитку і диверсифікації експорту, включення вітчизняних підприємств у світові ланцюжки створення доданої вартості);

– *розвиток експорту та розширення зовнішньоекономічних зв’язків* (забезпечення пошуку нових ринків і переорієнтації зовнішньоекономічних зв’язків України на альтернативні ринки реалізації вітчизняної продукції, розвиток експорту товарів і послуг);

– *підвищення енергетичної незалежності* (нарощування власного виробництва енергетичних ресурсів; модернізація енергетичної інфраструктури, диверсифікація джерел постачання енергоресурсів, перехід енергетичного сектору України на ринкові принципи функціонування, запровадження стандартів системи європейської енергетичної безпеки з акцентом на кібербезпеку і безпеку постачання енергоресурсів, збільшення регулюючих маневрових потужностей гідроелектростанцій і гідроакumuлюючих електростанцій);

– *реформа вугільної галузі* (забезпечення економічної ефективності (самоокупності) вугільної галузі шляхом переходу на принципи прозорого функціонування ринку вугільної продукції, запровадження електронних біржових торгів вугіллям, залучення приватних інвестицій у галузь і приватизація вугільних шахт, забезпечення ефективної реструктуризації галузі та соціальної підтримки шахтарів);

* Там же. – С. 10.

– *розвиток відновлюваної енергетики* (збільшення частки енергоносіїв, вироблених з відновлюваних джерел енергії, у структурі загального кінцевого енергоспоживання);

– *забезпечення енергоефективності та енергозбереження* (зменшення обсягів споживання енергоресурсів, впровадження сучасних енергоефективних технологій, стимулювання заходів щодо підвищення енергоефективності, забезпечення економічного використання енергетичних ресурсів населенням, підвищення рівня життя людей у результаті скорочення витрат на оплату енергетичних ресурсів, раціональне використання коштів державного та місцевих бюджетів, які направляються на компенсацію витрат, пов'язаних з використанням енергетичних ресурсів);

– *розвиток мінерально-сировинної бази* (задоволення потреб національної економіки в мінеральних ресурсах за рахунок власного видобування; зменшення або повна ліквідація залежності України від імпорту мінеральних ресурсів і збільшення вітчизняного експортного потенціалу шляхом розширення власного видобування корисних копалин, які мають великий попит на світовому ринку, залучення на ринок України геологорозвідувальних компаній);

– *сприяння продуктивній зайнятості, реформа ринку праці* (проведення активної політики зайнятості для прискорення повернення безробітних до трудової діяльності, створення умов для зниження рівня неформальної зайнятості, підвищення доходів працюючих громадян, дерегуляція взаємовідносин роботодавця і працівника).

Принципове значення для формування пріоритетних напрямів неоіндустріального розвитку виробництва на інноваційній основі мають два цільових документи Кабінету Міністрів України *.

Деталізація загальнодержавних і галузевих пріоритетів інноваційної діяльності містить усі найважливіші для розгортання неоіндустріалізації напрями технологічного оновлення економіки в цілому і промисловості зокрема. Наприклад, визначено здійснити освоєння нових технологій отримання, оброблення і застосування композиційних та функціонально-градієнтних матеріалів; промислове освоєння нових технологій отримання, оброблення і з'єднання конструкційних, функціональних та інструментальних матеріалів; створення матеріалів і технологій для 3D-прототипування; розвиток і впровадження систем Інтернету речей; розвиток технологій довгострокового зберігання інформації та управління “великими даними” (big data); розвиток і впровадження систем штучного інтелекту та ін.

Таким чином, огляд ухвалених останнім часом законодавчо-нормативних документів дає підстави для висновку, що *на державному рівні в основному сформовано системне бачення необхідних технологічних змін як бази неоіндустріального інноваційного розвитку*. Проте реалізація визначених пріоритетів може стикнутися зі складними проблемами через нерозвинутість національної інноваційної системи, брак достатніх інвестиційних ресурсів, труднощі світової конкуренції тощо.

Нова середньострокова Стратегія розвитку промисловості в Україні нині активно розробляється за участі уряду, наукових експертів, іноземних консультантів.

* Від енергетики до робототехніки – КМУ деталізував пріоритети інноваційної діяльності на 2017–2021 роки. – 18.10.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250354597&cat_id=244274160; Мінекономрозвитку презентує Стратегію розвитку промисловості до кінця 2017 року. – 28.09.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=32d138a2-34c0-4136-9175-3376ccab80f5&title=MinekonomrozvitkuPrezentuStrategiiuRozvitkuPromislovostiDoKintsia2017-Roku>.

За офіційною інформацією, вона буде подана як проект для громадського обговорення*.

Важливим кроком уряду на шляху до розбудови нової промисловості стала презентація у вересні 2017 р. Нової індустріальної політики, проведена першим віце-прем'єр-міністром – міністром економічного розвитку і торгівлі України С. Кубівим. Її основними напрямками визначено розвиток підприємництва, кластерної структури і смарт-спеціалізації промисловості. Очікується, що реалізація нової політики, насамперед смарт-спеціалізації, дозволить забезпечити фактичну ефективність інвестицій у промисловість, вихід регіонів з економічної рецесії та економічну децентралізацію в країні. До проекту смарт-спеціалізації активно долучилися фахівці місії Спільного дослідницького центру ЄС, де ця стратегія має успішний досвід. Практична реалізація стратегії смарт-спеціалізації розпочнеться з пілотного проекту в трьох регіонах**.

Зроблено необхідні кроки і щодо інституційного супроводу процесу системного оновлення промислового виробництва та промислової політики. Зокрема, створено Національний комітет з промислового розвитку (далі – НКПР), з яким пов'язують активізацію системних перетворень у промисловості України***. Виконавчий директор НКПР А. Гіршфельд підкреслює, що нова стратегія промислового розвитку має ґрунтуватися на якісній діагностиці ситуації, визначенні реальних для реалізації цілей та пріоритетів, адекватному фінансовому забезпеченні, конкретних формах і методах участі держави у великих інноваційних проєктах [25]. Найбільш значущими стримуючими факторами розвитку він вважає низький рівень інвестицій, втрату кадрового ресурсу в обробній промисловості, зниження продуктивності праці, високий рівень енергоспоживання.

Проблеми реального переходу української промисловості до нового – неоіндустріального – етапу розвитку мають як внутрішні, так і зовнішні причини. У першу чергу, це *надзвичайно несприятливі вихідні (наявні) умови*. За визначенням більшості вітчизняних науковців та практиків, цей стан має всі ознаки *масштабної деіндустріалізації* і є результатом невдало обраної економічної політики з опорою переважно на монетарне регулювання, збереження неефективної структури економіки, промисловості та інституційного середовища. Утім, слід підкреслити не менш важливу роль фактора загальної неефективності вітчизняного виробництва, що в умовах глобальної відкритості економіки викликало швидке руйнування промислового комплексу України через його неконкурентоспроможність. Масштаби деіндустріалізації об'єктивно вимагають кількісного нарощування обсягів і структурного відродження промислового виробництва як специфічних напрямів вітчизняної реіндустріалізації, на відміну від окресленого вище змісту цього процесу у ПРК, де домінують якісні перетворення. В Україні

* Мінекономрозвитку презентує Стратегію розвитку промисловості до кінця 2017 року. – 28.09.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=32d138a2-34c0-4136-9175-3376ccab80f5&title=MinekonomrozvitkuPrezentuStrategiiuRozvitkuPromislovostiDoKintsia2017-Roku>.

** У трьох регіонах України розпочнуться пілотні проєкти смарт-спеціалізації промисловості. – 26.10.1017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a43dbee5-485a-416f-9422-4c87d758303f&title=UTrokhRegionakhUkrainiRozpochnusiaPilotniProektiSmartspetsializatsiiPromislovosti>.

*** Про утворення Національного комітету з промислового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 р. № 711 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249412905>.

такі завдання реіндустріалізації мають бути вирішені на першому етапі переходу до нової промисловості.

При цьому слід зазначити, що окремі, точкові, конкурентні виробництва в Україні все ж таки збереглися, фактично всупереч державній політиці. Це авіабудування, трансформаторне, турбоатомне та компресорне виробництва. Однак їх повномасштабне розгортання наражається на проблеми, пов'язані з ринками збуту, браком фінансового забезпечення та недостатнім технологічним розвитком наявних виробничих потужностей. Отже, питання державної підтримки інноваційних за своїм характером виробництв багато років є одним з найактуальніших і одночасно дискусійним – всебічно підтримувати розвиток таких унікальних підприємств чи “відпустити” їх у самостійне конкурентне плавання? З огляду на наявний стан провідних наукомістких виробництв в Україні, можна цілком погодитися з позицією В. Мазура, що “збереження та розвиток таких унікальних підприємств мають бути пріоритетним напрямом промислової політики України” [11, с. 52]. Таким чином, держава має послідовно опікуватися такими виробництвами, використовуючи всі відомі інструменти підтримки та стимулювання. При цьому важливою умовою повинна стати чітка обмеженість у часі застосування протекціоністських механізмів, що надасть можливість провідним вітчизняним виробникам наростити високотехнологічні потужності та надалі увійти у глобальне конкурентне середовище.

Не можна сказати, що державна промислова політика в Україні зовсім залишає поза увагою унікальні виробництва та підприємства: розроблено галузеві стратегії з досить широким набором методів державного стимулювання й підтримки. Однак більшість з них поки що залишається лише у стратегіях, тому сьогодні слід перевести заплановані заходи у площину практичних дій, оскільки розвиток даних виробництв – це реальний шлях до неоіндустріального зростання.

Наступна найважливіша проблема – *дефіцит інвестиційних ресурсів* для реалізації неоіндустріальних проектів, адже формування виробничого капіталу нового технологічного укладу вимагає значних інвестиційних вкладень. Ідеться як про державні, так і про корпоративні інвестиції. Не заглиблюючись у відому статистику бюджету та фінансів підприємств, зазначимо, що перші обмежено постійним бюджетним дефіцитом, а другі – нестабільністю виробництва і, відповідно, скороченням прибутків, отже, зростанням збитків.

Усі роки пострадянського становлення національної економіки проблема інвестицій висувалася на перший план. Проте протягом останніх років урядові програми у цьому напрямі характеризувалися недостатньою системністю та певною суперечливістю. Так, були задіяні податкові, кредитні, бюджетні механізми з використанням пільг, державних гарантій, цільового фінансування тощо, але відчутного позитиву в розв'язанні інвестиційної проблеми досягти поки що не вдалося.

Для реалізації масштабних неоіндустріальних проектів технологічного спрямування насамперед потрібні дійові механізми формування фінансових ресурсів довгострокового призначення та їх ефективного цільового використання для здійснення структурних реформ. Перше завдання вимагає забезпечення сприятливих макроекономічних умов (зниження інфляції, стабілізації курсу валюти, зменшення ставки комерційних кредитів), а також певної ринкової визначеності для стабільності корпоративних фінансових доходів як головного джерела інвестицій. Важливо також істотно наростити потенціал і покращити ефективність

функціонування вітчизняної банківської системи. Вирішення другого завдання залежить переважно від темпів створення та якості національних інститутів розвитку (цільових фондів, державних агентств, урядових органів з відповідними функціями розподілу коштів, контролю та відповідальності).

У подоланні інвестиційного дефіциту позитивну роль має відіграти система публічно-приватного партнерства як ефективно діючого у різних країнах механізму спільного фінансового забезпечення взаємовигідних великих проектів, насамперед для модернізації промислової інфраструктури загальнодержавного та регіонального рівнів.

Не менш важливим є залучення прямих іноземних інвестицій як фактор прискорення інвестиційних процесів у цілому та інноваційно наповнених зокрема. Проте, як говорить минулий досвід, особливо сподіватися на їх істотне зростання в середньостроковому періоді не доводиться. Негативний вплив матиме макроекономічна, ринкова, інституційна, а нині ще й соціально-політична нестабільність.

Ще один аспект, який розкриває сукупність проблем переходу до неоіндустріальної моделі, — *якість та ефективність промислової політики*. У згаданих нами науково-аналітичних публікаціях теза про неадекватність державної промислової політики умовам і завданням розвитку промисловості в Україні та її негативні економічні наслідки проходить червоним рядком. Нині, на етапі переходу до практичного вирішення завдань неоіндустріалізації, проблема формування та ефективності механізмів здійснення сучасної промислової політики набуває особливого значення. Це зумовлено складністю та комплексним характером нових завдань, необхідністю наявності саме державної політичної платформи для узгодженої та скоординованої взаємодії всіх заінтересованих сторін — суспільства, держави, бізнесу.

Актуальними для державної промислової політики на етапі неоіндустріалізації вважаємо такі пріоритети: забезпечення національної безпеки; захист економічних інтересів національних виробників; надійне забезпечення енергетичними та матеріально-сировинними ресурсами; розвиток динамічного внутрішнього ринку як фактора зростання; дійову державну підтримку інвестицій, інновацій, зовнішньоекономічної діяльності; ефективну взаємодію науки з виробництвом; ефективну міжнародну виробничу кооперацію та економічну інтеграцію; демонополізацію та зміцнення конкурентного середовища; збалансування промислового розвитку регіонів; комплексну екологізацію промислового сектору.

При формуванні нової моделі промислової політики для вирішення практичних завдань неоіндустріалізації доцільно враховувати, що роль держави як модератора та безпосереднього учасника неоіндустріальної модернізації є специфічною у різних промислових сегментах — добувному та обробному, у прибуткових і дотаційних галузях. Так, досить проблемною для української економіки залишається вугільна галузь. У науковому монографічному дослідженні [26] розкрито об'єктивні причини неможливості роботи вітчизняних шахт на ринкових засадах і, відповідно, обґрунтовано необхідність фінансової підтримки (зокрема, дотацій) галузі, а також важливість вугільної галузі для економіки України на сучасному етапі. Як показує світовий досвід, модернізація шахтного фонду за державної фінансової участі не гарантує його рентабельного функціонування. Утім, державна бюджетна підтримка збиткових підприємств протягом тривалого періоду за умов наявних бюджетних проблем стає неможливою та економічно недоцільною. Че-

рез це на зламі XX–XXI ст. у більшості європейських країн та в Японії вуглевидобування було зупинено.

Специфіка вугільної галузі України зумовлена такими ознаками, як значна питома вага державного сектору (близько 90% обсягу видобутку) без реальної перспективи розширення приватної частки, включення приватних шахт у вертикально інтегровані корпоративні структури, домінування договірних відносин у сфері купівлі-продажу і, як наслідок, відсутність ринкового ціноутворення, високий ступінь спрацьованості шахтного фонду, значний тиск вимог сталого розвитку щодо екологічних параметрів виробництва, виклики соціального характеру, високі обсяги державної фінансової підтримки тощо. При цьому економіка України ще певний час матиме потребу у власному вугіллі. Це перетворює вугільну галузь на доволі специфічний об'єкт неоіндустріального процесу в Україні.

По-перше, вона не може залишатися без необхідних інвестицій і технологічних інновацій відповідно до сучасних вимог енергоефективності, екологічності, безпеки праці. По-друге, зростатимуть бюджетні обмеження на її функціонування та розвиток. По-третє, важливо також ввести цю галузь у сучасне інституційне середовище подальшого розвитку з урахуванням інтересів усіх її суб'єктів – виробників, споживачів та держави. Як один з можливих варіантів адаптації галузі до нових вимог можна запропонувати створення індустріальних парків на базі діючих шахт, які з'єднають виробників і споживачів вугілля за моделлю корпоративної розробки шахтного поля. Її учасниками будуть, з одного боку, державне вуглевидобувне підприємство – власник шахти, а з іншого – господарські агенти, які виконуватимуть підготовчі та очисні роботи коштом материнських енергетичних і металургійних компаній-споживачів.

Розвиток та ефективне функціонування цих економічних структур значною мірою визначатимуться їх подальшою диверсифікацією. Зокрема, такі індустріальні парки можуть розвиватися в напрямі генерації енергоресурсів, виробництва питної води з використанням сучасних технологій очищення, високотехнологічної утилізації відходів вуглевидобування та вуглезбагачення тощо. Це лише одна з пропозицій, яка ілюструє можливість реалізації неоіндустріального сценарію навіть у галузях, які майже “вмерли” або мають погані перспективи економічної “реанімації”, орієнтованої на збереження минулих технологій та організаційних форм.

Безумовно, проблема формування якісно нової промислової політики в Україні повинна розв'язуватись у загальному контексті *поліпшення якості державного управління*, яке вплине на процеси перетворень завдяки високому рівню ефективності апарату, націленості державних інституцій на послідовний динамічний розвиток інноваційного типу, адекватним повноваженням та компетенції. Які механізми доцільно задіяти для цього? Сьогодні, як свідчить практика, основні зусилля концентруються на подоланні корумпованості та реалізації конкурсного відбору держслужбовців. Послідовно продовжуючи ці заходи, доцільно також більш системно та цілеспрямовано здійснювати якісну фахову підготовку спеціалістів для цього надважливого у сучасних умовах “управлінського фронту”. Безперечно, суто інституційні заходи необхідно доповнювати економічними підходами, насамперед, гідною оплатою праці. Проте остання має бути нерозривно пов'язана з результатами роботи фахівця у межах як особистих, так і колективних функціональних повноважень.

Ще одна дуже гостра проблема здійснення неоіндустріалізації в Україні – *кадрова*. Тут відіграють роль кілька різних чинників: суто демографічне явище – значне вибуття працівників із сфери виробництва за віковою ознакою; втрата кваліфікованих кадрів унаслідок відмирання цілих виробництв або їх масштабного згорання; трудова еміграція; відсутність мотивації молоді до роботи в реальному секторі через низький рівень оплати праці; занепад системи професійно-технічної освіти; зниження загального рівня підготовки інженерно-технічних працівників у ВНЗ. Отже, екстенсивне використання трудових ресурсів у процесі неоіндустріального зростання нині обмежено можливістю ринку праці додатково залучити у виробництво працездатних осіб, тому пріоритет має бути наданий фактору підвищення продуктивності праці через нарощування якості людського капіталу (нових знань, компетенцій, навичок та ін.). Дається взнаки і незадовільна якість ринку праці, який неспроможний збалансувати потреби роботодавців та працівників в умовах швидких структурних змін, загальної нестабільності тощо. Нові технології вимагатимуть інтелектуально розвинутих, творчо активних працівників з відповідними інноваційними знаннями та навичками. Слід визнати, що нові нестандартні підходи, активна творчість, мобільність – це прерогатива молоді. Проте, за оцінками, саме серед молоді віком до 25 років рівень безробіття залишається майже удвічі вищим, ніж у середньому по країні, – 22,4% економічно активного населення*.

Наявні розбіжності у пропозиції та попиті на кваліфіковані кадри мають бути хоча б частково подолані саме на основі неоіндустріальної модернізації промислового виробництва. Водночас уже нині треба працювати над тим, щоб трудове законодавство не стримувало техніко-технологічне оновлення, а всіляко сприяло йому у плані структурних змін, гнучкості трудових відносин, заінтересованості бізнесу і працівників у набутті високої кваліфікації та її зростанні, гідному рівні захисту праці.

Слід зазначити, що проблема забезпечення якісними трудовими ресурсами є характерною не лише для України. Досить згадати активну політику розвинутих країн (ФРН, США) і країн, які розвиваються (Китай, Індія), щодо імпорту кваліфікованих фахівців та перспективної студентської молоді, зокрема, і з України, на основі дійових програм стимулювання. Найбільшим попитом користуються фахівці ІТ-сектору, сфери R&D, працівники високотехнологічних виробництв. У цьому контексті подальша лібералізація візового режиму з ЄС містить не тільки переваги, але й реальні ризики, пов'язані із збільшенням трудової міграції з України (незважаючи на існуючі обмеження нового порядку щодо неї).

Не можна залишити поза увагою і проблему *великої частки неформальної економіки (мінізації) та неформальної зайнятості*. Через ці явища ускладнюються стратегічне планування та державне регулювання економічних процесів, із сфери бюджетних ресурсів виводяться значні кошти, потенціально важливі для інвестиційно-інноваційної діяльності. Неформальна зайнятість, але з більш привабливою оплатою, спрацьовує як механізм впливу кваліфікованих кадрів, життєво необхідних вітчизняному високотехнологічному виробництву.

Для динамічної та ефективної реалізації в Україні програм неоіндустріалізації необхідно також якомога швидше розв'язати *проблему формування паритетної*

* Програма гідної праці МОП для України на 2016–2019 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-europe/-ro-geneva/-sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_470684.pdf.

взаємодії влади та бізнесу. Сьогодні відсутність такого стратегічного паритету є очевидною, і це істотно стримує реформування економіки. Головна причина полягає в інституційному характері – порушено інститут довіри між усіма суб'єктами і на всіх щаблях суспільства та економіки. У свою чергу, спрацьовує фактор слабкості держави як суб'єкта влади, що породжує домінування (через механізми політичного лобіювання) корпоративно-кланових інтересів при виробленні та здійсненні економічних програм, насамперед перспективних. Однією з принципових ознак слабкості держави фахівці цілком слушно вважають низький рівень захисту права власності – засадничого в сучасній ринковій економіці. Так, В. Геєць, зокрема, зазначає, що це є приводом для нестабільності бізнесу, “особливо якщо врахувати, що у результаті цих реформ склався надвисокий (один з найвищих у світі) рівень монопольного контролю власності, що це негативно позначається на змісті та стані структурних реформ в Україні і за іншими напрямками... нівелюються мотиви для інвестування в економіку та накопичення власності через капіталізацію, що є природним для ринкової економіки, відходять у практичній діяльності на задній план. Саме тому суперечність (між засадами приватного підприємництва та реальним формуванням прав власності. – Ю.С.З.) не могла не позначитися на динаміці процесів капіталовкладень, що призводить до активного зношування виробничого апарату, падіння конкурентоспроможності, руйнування інфраструктури та відсутності через це можливостей для прискорення економічного зростання” [3, с. 7–8]. Мабуть, не потребує додаткових пояснень, що не врегульованість проблемних питань власності стає потужним гальмом великих довгострокових інвестицій, без яких неоіндустріальні проекти залишатимуться лише черговими “добрими намірами”. До того ж у контексті інноваційної неоіндустріалізації акценти зміщуються в площину зміцнення права інтелектуальної власності, що потребує більш витончених механізмів.

Актуальним завданням поліпшення взаємодії влади бізнесу є розвиток постійних і надійних комунікацій з питань стратегії та промислової політики, включно із заінтересованими суб'єктами суспільства. Зарубіжний досвід надає безліч форм такого співробітництва, і тому може бути адаптований до українських умов. Запуск механізму економічного партнерства держави і бізнесу має базуватися на реальному збалансуванні їх стратегічних інтересів, створенні сучасних платформ організаційної взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (на кшталт Груп Високого Рівня, які досить ефективно працюють в Європі), принципах взаємної довіри та соціальної відповідальності перед суспільством. Безумовно, у таких структурах вельми актуальною для прискорення процесів саме неоіндустріальної модернізації є участь науково-експертної спільноти, яка здатна посилити інтелектуальну складову партнерства.

У цій самій площині слід активізувати розвиток публічно-приватного партнерства, насамперед у реалізації великих проектів розбудови промислової інфраструктури, з дотриманням усіх вимог економічного обґрунтування проектів та прозорості ухвалення інвестиційних рішень. Це має стати запорукою появи спільних економічних інтересів у всіх суб'єктів, заінтересованих в ефективному розвитку економіки, зокрема промисловості.

Специфічною українською проблемою сьогодні є ситуація з Кримом і Донбасом. Вона породжує високий рівень політичної нестабільності, відчутно відволікає увагу і кошти на розв'язання пріоритетних проблем державної безпеки та

оборони. Водночас не виключено, що це може стати поштовхом для прискороного відродження високотехнологічного промислового виробництва, оскільки саме оборонно-промисловий сектор традиційно орієнтований на інноваційні технології та продукцію. Нині головним каталізатором відродження високотехнологічних виробництв в ОПК є прямі бюджетні видатки через механізми держзамовлення. Проте в середньостроковому періоді доцільно посилити вплив на розвиток кредитного й податкового механізмів, а також інструментів підтримки експорту.

Щодо проблем неоіндустріалізації в Україні (як, утім, і в інших країнах), пов'язаних із зовнішніми чинниками, то серед останніх слід назвати глобальні процеси перерозподілу природних ресурсів, дестабілізацію економіки багатьох держав та регіонів (у тому числі країн ЄС), а також різке загострення соціально-економічних конфліктів аж до військових зіткнень та ін. Це може ускладнити доступ до світових ринків ресурсів, продукції, інвестицій та інновацій, посилити глобальну конкуренцію, змінити структуру транснаціональних виробничих ланцюгів створення доданої вартості.

Дані проблеми не вичерпують увесь спектр труднощів, з якими може стикнутись Україна, розпочинаючи неоіндустріальну модернізацію. Проте у держави та економіки практично немає часу на зволікання з переходом до нових моделей промислового розвитку.

Висновки

Стратегічний аспект розвитку промисловості України має розглядатися в контексті викликів і завдань так званого “промислового ренесансу”, який охопив провідні країни світу на початку ХХІ ст. Формуються й активно запроваджуються сучасні моделі зростання та розвитку промислового виробництва, засновані на масштабних технологічних інноваціях, глобальних мережевих виробничих і організаційно-економічних структурах, регіональних кластерах, різних за типом та функціональним призначенням, всеохоплюючій цифровізації, новітніх інформаційно-комунікаційних системах та інших науково-технічних здобутках. Ці трансформаційні тенденції створюють нові виклики для української економіки в цілому та промисловості зокрема, на які життєво необхідно знайти адекватні відповіді у надзвичайно стислі історичні строки і у надскладних зовнішньополітичних, макро-економічних, соціальних умовах, в яких нині перебуває країна.

Йдеться насамперед про виклики національній безпеці (за всіма її складовими) та економічному суверенітету Української держави, глобальній конкурентоспроможності вітчизняної економіки (і навіть внутрішній – на внутрішньому ринку), повноцінній суб'єктності України у міжнародних економічних і політичних структурах, соціальній та екологічній відповідальності. Очевидно, що Україні потрібно якнайшвидше інтегруватись у світовий процес неоіндустріалізації, розглядаючи його як шанс для істотного підвищення ефективності промислового виробництва.

Проведений аналіз дає підстави для висновку, що поступово все ж таки відбувається стратегічне осмислення промислового майбутнього України у контексті нових глобальних і локальних умов розвитку. Проте очевидно, що процес просувається занадто повільно, зважаючи на прискорення темпів усіляких змін у світовій та національній економіках. Отже, на порядок денний першочергових заходів має потрапити розробка “дорожньої карти” реалізації найважливіших факторів, які

сприяють змінам і визначають їх темпи. Ці фактори можуть бути активізовані як драйвери модернізаційних процесів тільки в разі успішного подолання окреслених нами економічних та інституційних проблем в українській промисловості.

Стратегія розвитку промисловості України в середньостроковому періоді, яка нині опрацьовується на урядовому рівні, має бути орієнтована на вирішення таких стратегічних проблем, як спадні або нестійкі тенденції виробництва, дефіцит фінансових ресурсів інвестиційного призначення, “колапс” інноваційної системи, суперечності кадрового забезпечення у промисловості, неадекватна потребам якість державного управління, в першу чергу – щодо промислової політики, практична відсутність вітчизняних виробників в ефективних сегментах глобальних ланцюгів створення доданої вартості та ін.

Факторами, які мають відіграти позитивну роль у неоіндустріальному прориві України, на нашу думку, є: макроекономічна стабілізація, практична реалізація ідеї ефективного власника в умовах створення надійного інституту власності, реконструкція механізмів формування корпоративних доходів з орієнтацією на інноваційні джерела, закріплення ролі провідних агентів неоіндустріалізації за великими державними високотехнологічними підприємствами, прискорений розвиток загальнодержавної та регіональних інфраструктур, зміцнення інституту держави як стратегічного партнера бізнесу та суспільних інституцій, активізація різновекторних міжнародних економічних зв’язків за критеріями паритету та соціально-економічної ефективності.

Нинішній стан глибокої деіндустріалізації як наслідок невдалих спроб ринкового трансформування не дає підстав для отримання найближчим часом швидких і лише позитивних ефектів. Проте подальші пасивні очікування поступового поліпшення ситуації та тенденцій у промисловості є неприпустимими, оскільки вони, без сумніву, призведуть до незворотного критичного відставання від розвинутих країн і країн, що швидко розвиваються. Ми не можемо не скористатися шансом вийти на якісно новий рівень промислового виробництва, який надає нова хвиля індустріалізації, що охопила весь світ.

Реальне просування української промисловості шляхом неоіндустріалізації вимагає подальших наукових розробок конкретних механізмів комплексної підтримки здійснення базових технологічних інновацій та інституційних перетворень, максимально адаптованих до специфічних умов нинішнього етапу розвитку національної економіки, держави і суспільства.

Список використаної літератури

1. *Гець В.М.* Бар’єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання // *Економіка України*. – 2015. – № 1. – С. 4–25.
2. *Гець В.М.* Інституціональна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України // *Економіка України*. – 2014. – № 12. – С. 4–19.
3. *Гець В.М.* 25 років трансформаційних змін. Що далі? // *Економіка і прогнозування*. – 2016. – № 2. – С. 7-8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eip.org.ua/docs/EP_16_2_07_uk.pdf.
4. *Горбулин В.* Украине нужна новая промышленная политика, которая бы отвечала национальным интересам // *Зеркало недели. Украина*. – 2010. – 14 января [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zn.ua/ECONOMICS/ukraine_nuzhna_novaya_promyshlennaya_politika,_kotoraya_by_otvechala_natsionalnym_interesam.html.

5. *Кіндзерський Ю.* Проблеми розвитку промисловості та розбудови ефективної промислової політики в Україні // *Економіст*. – 2012. – № 8. – С. 15–22; № 10. – С. 33–40.
6. *Кіндзерський Ю.* До питання формування стратегії розвитку промисловості, політики та механізмів її реалізації // *Економіст*. – 2013. – № 8. – С. 8–14; № 9. – С. 27–32.
7. *Кіндзерський Ю.В.* Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : моногр. / НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. – К., 2013. – 536 с.
8. *Кіндзерський Ю.В.* До засад стратегії та політики розвитку промисловості // *Економіка України*. – 2013. – № 4. – С. 24–43; № 5. – С. 38–55.
9. *Кіндзерський Ю.В.* Антикризова промислова політика: варіант вітчизняного концепту // *Вісник Національної академії наук України*. – 2016. – № 10. – С. 27–42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnpu_2016_10_6.
10. *Зверяков М.І.* Промислова політика і механізм її реалізації // *Економіка України*. – 2016. – № 6. – С. 3–18.
11. *Мазур В.Л.* Проблеми промислової політики в Україні // *Економіка України*. – 2016. – № 11. – С. 3–18; № 12. – С. 47–60.
12. *Кизим М.О.* Промислова політика та кластеризація економіки України : моногр. – Х. : ІНЖЕК, 2011. – 304 с.
13. *Хаустова В.Є.* Промислова політика України: формування та прогнозування. – Х. : ІНЖЕК, 2015. – 384 с.
14. *Зінченко В.А., Хаустова В.Є.* Сучасна промислова політика: моделі та інструменти її реалізації // *Бізнес Інформ*. – 2016. – № 4. – С. 79–87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_4_13.
15. *Данилишин Б.М.* Тактика еволюціонізму в сучасному економічному розвитку світу (в аспекті Третьої та Четвертої промислових революцій) // *Економіка України*. – 2016. – № 8. – С. 44–61.
16. *Данилишин Б.М.* Як Україні повернутися в клуб промислово розвинених країн // *Дзеркало тижня*. – 2017. – 1 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/promyshliennost/yak-ukrayini-povernutisya-v-klub-promislovo-rozvinenih-krayin-262070_.html.
17. *Вишневецький В.П.* Промислова політика: теоретичний аспект // *Економіка України*. – 2012. – № 2. – С. 4–15.
18. *Амоша А.И., Вишневецький В.П., Збаразская Л.А.* Неоиндустриализация и новая промышленная политика Украины // *Экономика промышленности*. – 2012. – № 1-2 (57-58). – С. 3–36.
19. *Промышленная политика и управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов: концептуальные основы : моногр. ; [под общей ред. В.П. Вишневецкого, Л.А. Збаразской] / НАН Украины, Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2013. – 180 с.*
20. *Амоша А.И., Вишневецький В.П., Збаразская Л.А.* и др. Промышленность и промышленная политика Украины 2013: актуальные тренды, вызовы, возможности // *Економіка промисловості*. – 2014. – № 2. – С. 80–131; № 3. – С. 72–102.

21. Національна модель неоіндустріального розвитку України : моногр. ; [за заг. ред. В.П. Вишневського] / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – К., 2016. – 514 с.
22. Збараська Л.О. Неоіндустріалізація в Україні: концепт національної моделі // Економіка промисловості. – 2016. – № 3 (75). – С. 5–32.
23. Вишневський В.П. Глобальна неоіндустріалізація та її уроки для України // Економіка України. – 2016. – № 8. – С. 26–43.
24. Лях О.В. Промислова політика в умовах децентралізації державного управління: стратегія розумної спеціалізації // Економіка промисловості. – 2016. – № 2 (74). – С. 74–90.
25. Гуріфельд А. Создание стратегии развития промышленности – живой процесс // Зеркало недели. Украина. – 2017. – 3 февраля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.zn.ua/promyshlennost/sozdanie-strategii-razvitiya-promyshlennosti-zhivouy-process-.html>.
26. Амоша А.И., Залознова Ю.С., Череватский Д.Ю. Угольная промышленность и гибридная экономика : моногр. / НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – К., 2017. – 196 с.

References

1. Heyets V.M. *Bar'ery na shlyakhu rozvytku promyslovosti na innovatsiyii osnovi ta mozhlyvosti ikh podolannya* [Barriers on a way of development of the industry on the innovative basis and possibilities to overcome them]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2015, No. 1, pp. 4–25 [in Ukrainian].
2. Heyets V.M. *Instytutsional'na obumovlenist' innovatsiinykh protsesiv u promyslovomu rozvytku Ukrainy* [Institutional conditionality of innovative processes in Ukraine's industrial development]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2014, No. 12, pp. 4–19 [in Ukrainian].
3. Heyets V.M. *25 rokiv transformatsiinykh zmin. Shcho dali?* [25 years of transformations. What's next?]. *Ekonomika i prognozuvannya – Economy and Forecasting*, 2016, No. 2, pp. 7–8, available at: http://eip.org.ua/docs/EP_16_2_07_uk.pdf [in Ukrainian].
4. Gorbulin V. *Ukraine nuzhna novaya promyshlennaya politika, kotoraya by otvechala natsional'nym interesam* [Ukraine needs a new industrial policy that would meet national interests]. *Zerkalo nedeli – Week's Mirror*, 2010, January 14, available at: https://zn.ua/ECONOMICS/ukraine_nuzhna_novaya_promyshlennaya_politika,_kotoraya_by_otvechala_natsionalnym_interesam.html [in Russian].
5. Kindzerskyi Yu. *Problemy rozvytku promyslovosti ta rozbudovy efektyvnoi promyslovoi polityky v Ukraini* [Problems of industry development of effective industrial policy in Ukraine]. *Ukrains'kyi zhurnal Ekonomist – Ukrainian journal Economist*, 2012, No. 8, pp. 15–22; No. 10, pp. 33–40 [in Ukrainian].
6. Kindzerskyi Yu. *Do pytannya formuvannya stratehii rozvytku promyslovosti, polityky ta mekhanizmiv ii realizatsii* [Question of formation of industry development strategy, policy and mechanisms of its realization]. *Ukrains'kyi zhurnal Ekonomist – Ukrainian journal Economist*, 2013, No. 8, pp. 8–14; No. 9, pp. 27–32 [in Ukrainian].
7. Kindzers'kyi Yu.V. *Promyslovist' Ukrainy: Stratehiya i Polityka Strukturno-Tekhnolohichnoi Modernizatsii* [Industry of Ukraine: Strategy and Policy of Structural and Technological Modernization]. Kyiv, NAS of Ukraine, Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine, 2013 [in Ukrainian].

8. Kindzers'kyi Yu.V. *Do zasad stratehii ta polityky rozvytku promyslovosti* [To the principles of a strategy and a policy of development of the industry]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2013, No. 4, pp. 24–43; No. 5, pp. 38–55 [in Ukrainian].
9. Kindzers'kyi Yu.V. *Antykryzova promyslova polityka: variant vitchyznyanoho kontseptu* [Anti-crisis industrial policy: version of domestic concept]. *Visnyk Natsional'noi akademii nauk Ukrainy – Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 2016, No. 10, pp. 27–42, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2016_10_6 [in Ukrainian].
10. Zveryakov M.I. *Promyslova polityka i mekhanizm ii realizatsii* [Industrial policy and a mechanism of its realization]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2016, No. 6, pp. 3–18 [in Ukrainian].
11. Mazur V.L. *Problemy promyslovoi polityky v Ukraini* [Problems of the industrial policy in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2016, No. 11, pp. 3–18; No. 12, pp. 47–60 [in Ukrainian].
12. Kyzym M.O. *Promyslova Polityka ta Klasteryzatsiya Ekonomiky Ukrainy* [Industrial Policy and Clusterization of the Economy of Ukraine]. Kharkiv, INZhEK, 2011 [in Ukrainian].
13. Khaustova V.E. *Promyslova Polityka Ukrainy: Formuvannya ta Prohnozuvannya* [Industrial Policy of Ukraine: Formation and Forecasting]. Kharkiv, INZhEK, 2015 [in Ukrainian].
14. Zinchenko V.A., Khaustova V.E. *Suchasna promyslova polityka: modeli ta instrumenty ii realizatsii* [Contemporary industrial policy: models and tools for the implementation]. *Biznes Inform – Business Inform*, 2016, No. 4, pp. 79–87, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_4_13 [in Ukrainian].
15. Danylyshyn B.M. *Taktyka evolyutsionizmu v suchasnomu ekonomichnomu rozvytku svitu (v aspekti Tret'oi ta Chetvertoi promyslovykh revolyutsii)* [The tactics of evolutionism in world's modern economic development (in the aspect of the third and fourth industrial revolution)]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2016, No. 8, pp. 44–61 [in Ukrainian].
16. Danylyshyn B.M. *Yak Ukraini povernutysya v klub promyslovo rozvynenykh krain* [How can Ukraine return to the club of industrially developed countries]. *Dzerkalo tyzhnya – Week's Mirror*, 2017, December 1, available at: https://dt.ua/promyshliennost/yak-ukrayini-povernutysya-v-klub-promislovo-rozvinenih-krayin-262070_.html [in Ukrainian].
17. Vyshnevs'kyi V.P. *Promyslova polityka: teoretychnyi aspekt* [Industrial policy: theoretical aspect]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2012, No. 2, pp. 4–15 [in Ukrainian].
18. Amosha A.I., Vishnevskii V.P., Zbarazskaya L.A. *Neoindustrializatsiya i novaya promyshlennaya politika Ukrainy* [Neo-industrialization and new industrial policy]. *Ekonomika promyshlennosti – Economy of Industry*, 2012, No. 1-2 (57-58), pp. 3–36 [in Russian].
19. *Promyshlennaya Politika i Upravlenie Razvitiem Promyshlennosti v Usloviyakh Sistemnykh Disbalansov: Kontseptual'nye Osnovy* [Industrial Policy and Management of Industrial Development in the Context of Systemic Imbalances: the Conceptual Framework]. V.P. Vishnevskii, L.A. Zbarazskaya (Eds.). Donetsk, Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine, 2013 [in Russian].
20. Amosha A.I., Vishnevskii V.P., Zbarazskaya L.A. et al. *Promyshlennost' i promyshlennaya politika Ukrainy 2013: aktual'nye trendy, vyzovy, vozmozhnosti* [Industry

and industrial policy of Ukraine 2013: current trends, challenges, opportunities]. *Ekonomika promyshlennosti – Economy of Industry*, 2014, No. 2 (66), pp. 80–131; No. 3 (67), pp. 72–102 [in Russian].

21. *Natsional'na Model' Neoindustrial'noho Rozvytku Ukrainy* [National Model of Neoindustrial Development of Ukraine]. V.P. Vishnevskii (Ed.). Kyiv, Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine, 2016 [in Ukrainian].

22. Zbarazska L.O. *Neoindustrializatsiya v Ukraini: kontsept natsional'noi modeli* [Neoindustrialization in Ukraine: concept of national model]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*, 2016, No. 3 (75), pp. 5–32 [in Ukrainian].

23. Vyshnevs'kyi V.P. *Global'na neoindustrializatsiya ta ii uroky dlya Ukrainy* [Global neoindustrialization and its lessons for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2016, No. 8, pp. 26–43 [in Ukrainian].

24. Lyakh O.V. *Promyslova polityka v umovakh detsentralizatsii derzhavnoho upravlinnya: stratehiya rozumnoi spetsializatsii* [Industrial policy under decentralization of public administration: strategy of smart specialisation]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*, 2016, No. 2 (74), pp. 74–90 [in Ukrainian].

25. Girshfel'd A. *Sozдание strategii razvitiya promyshlennosti – zhivoy protsess* [Creating an industrial development strategy is a living process]. *Zerkalo nedeli – Week's Mirror*, 2017, February 3, available at: http://gazeta.zn.ua/promyshliennost/sozдание-strategii-razvitiya-promyshlennosti-zhivoy-process-_.html [in Russian].

26. Amosha A.I., Zaloznova Yu.S., Cherevatskii D.Yu. *Ugol'naya Promyshlennost' i Gibridnaya Ekonomika* [Coal Industry and Hybrid Economy]. Kyiv, Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine, 2017 [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 6 грудня 2017 р.
The article was received by the editorial staff on 6 December 2017.*
